

Kultuhistorisk karakterisering och bedömning

Vireda kyrka

*Vireda socken i Aneby kommun
Jönköpings län, Linköpings stift*

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Byggnadsvårdsrapport 2006:98

Jonas Haas

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Vireda kyrka

*Vireda socken i Aneby kommun
Jönköpings län, Linköpings stift*

Rapport, foto och ritningar: Jonas Haas. Grafisk design: Anders Gutehall. Tryckning och distribution: Marita Axelsson.

Jönköpings läns museum. Box 2133. 550 02 Jönköping Tel: 036-30 18 00. E-post: info@jkpglm.se

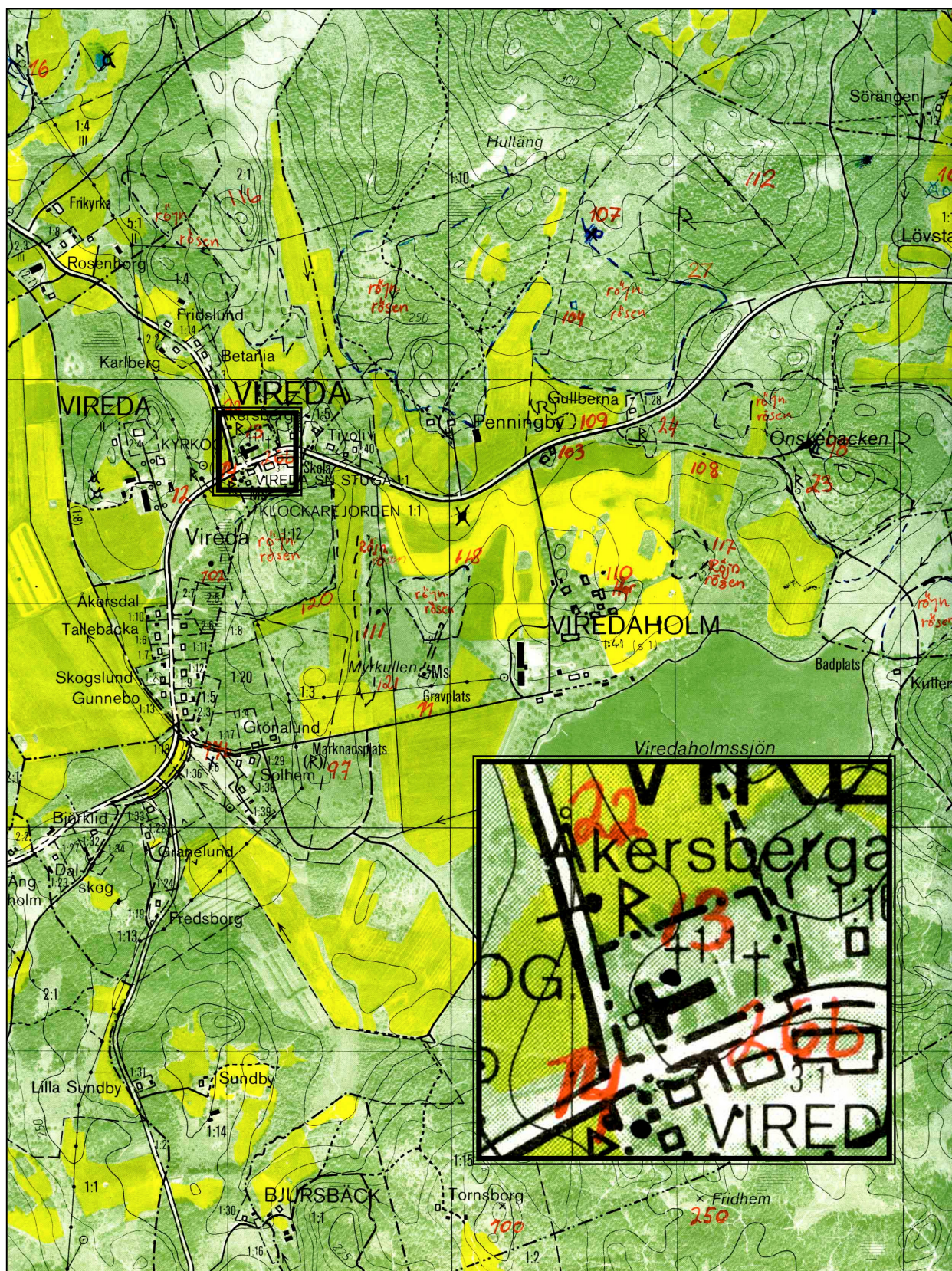
Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2006

Innehåll

Inledning	5
Bakgrund	5
Syfte	5
Inventeringens uppläggning	5
Sammanfattande beskrivning.....	6
Beskrivning och historik.....	7
Socken- och kyrkomiljö	7
Historik.....	7
Kyrkobyggnaden	8
Kulturhistorisk karakterisering och bedömning	10
Sammanfattning	11
Händelsehistorik	12
Källhänvisningar.....	14
Litteraturhänvisningar	14
Arkiv	14
Tekniska och administrativa uppgifter	14

Inledning

Bakgrund

På uppdrag av Linköpings stift genomför Jönköpings läns museum en kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer inom stiftets del av Jönköpings län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2004 och det beräknas att avslutas under år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkobyggnaderna och kyrkogårdarna som omfattas av Kulturminneslagen. Lagen gäller de kyrkobyggnader, kapell och kyrkogårdar som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarna syftar till att lyfta fram kyrkans och kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden, att få en överblick av stiftets kyrkobestånd och kyrkogårdar samt att sammanställa den enskilda kyrkans och kyrkogårdens historia. Inventeringen är avsedd att utgöra ett underlag i församlingens förvaltningsarbete och i de vård- och underhållsplaner som församlingarna arbetar med att ta fram. Inventeringarna ska vidare kunna användas i handläggningen av kyrkoantikvariska ärenden och för att bedöma var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en historik över kyrkobyggnaden, beskrivning av exteriör och interiör, fotografier och en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkans byggnadshistoria. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast ett litet antal bilder använts i rapporten. Linköpings stift, inklusive respektive församling, samt läns museet har rätt att fritt bruka fotografierna. För varje kyrka och kyrkogård skrivs vardera en delrapport med en kortfattad beskrivning av kyrkomiljön och en mer omfattande över kyrkan. För varje kyrka och kyrkogård görs en sammanfattande kulturhistorisk bedömning där de kulturhistoriska värdena lyfts fram. Förutom delrapporten görs delar av inventeringsmaterialet tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Den kulturhistoriska bedömningen görs i samarbete med representanter från Linköpings stift, Länsstyrelsen i Jönköpings, Östergötlands och Kalmars län samt läns museerna i Kalmar och Linköping. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkas och kyrkogårds egna värden, men dels också till värden i förhållande till andra kyrkor i stiftet och övriga landet. Den kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda byggnadsdetaljer utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort. Inför varje planerad förändring eller större underhållsåtgärd skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån den kulturhistoriska värderingen och karakteriseringen tas beslut om vilka åtgärder som är berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

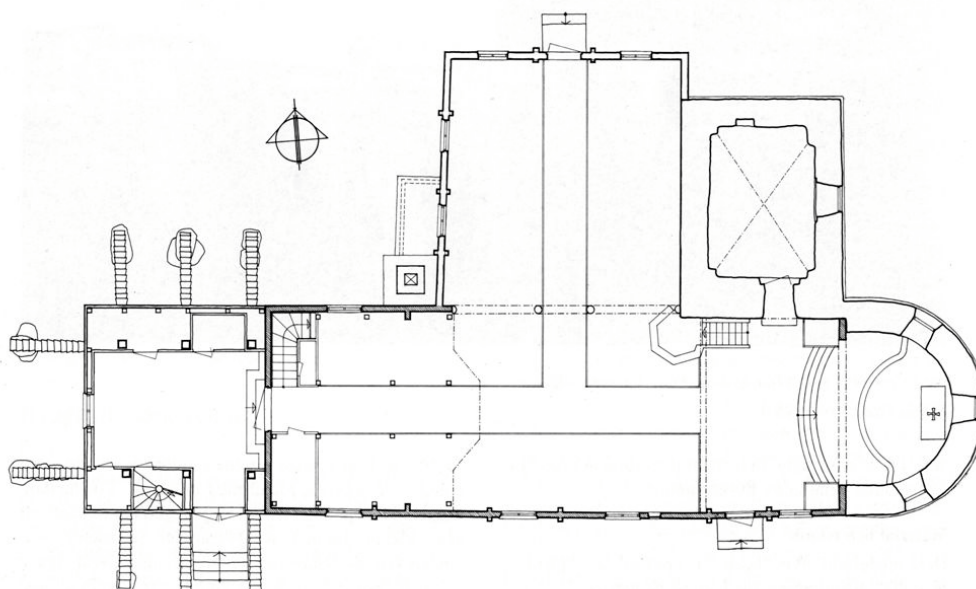
Fältarbete och rapporter har utförts av antikvarie Jonas Haas vid Jönköpings läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Jönköpings läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Sammanfattande beskrivning

Fastighetsbeteckning: Aneby Vireda 4:1

Aneby kommun, Vireda socken, Vedbo och Ydre kontrakt, Bredestads pastorat, Norra Vedbo härad, Linköpings stift, Jönköpings län.

Vireda kyrka är en av tre bevarade träkyrkor från medeltid i länet, de andra kyrkorna är Haurida kyrka i grannsocknen och Stenberga kyrka vid Vetlanda. Kyrkans äldst daterade delar är från 1344, vilket har fastställts med dendrokronologisk undersökning av spån på kyrkvinden. En medeltida dopfont från 1200-talet finns i kyrkan som kan vara belägg för att kyrkan antingen är äldre än 1300-talet eller har föregåtts av en tidigare kyrka på platsen. Den medeltida enskeppiga timmerkyrkan utvidgades mot norr med en sakristia av sten omkring år 1500. Under 1700-talet tillbyggdes en halvrund korabsid av sten i full bredd i öster, ett timrat kyrktorn i väster samt ett tvärskepp mot norr. Interiören präglas av den rika medeltida väggbemålningen och takmålningar från 1700-talet. Under 1900-talet genomgick kyrkan två större restaureringar varav den sista 1938 syftade till att återföra den till det skick den hade efter 1700-talets sista ombyggnad. Vid denna restaurering togs också de medeltida väggmålningarna fram igen. Fasaderna på de knuttimrade delarna av kyrkan är klädda med rödfärgad spån, sakristian och korabsiden i sten är vitkalkade, de branta sadeltaken klädda med tjärade spån. Såväl kyrkans exteriör, interiör som stomme bär på kulturhistoriskt mycket värdefull information och kyrkan bör endast vara föremål för varsamma underhållsåtgärder.

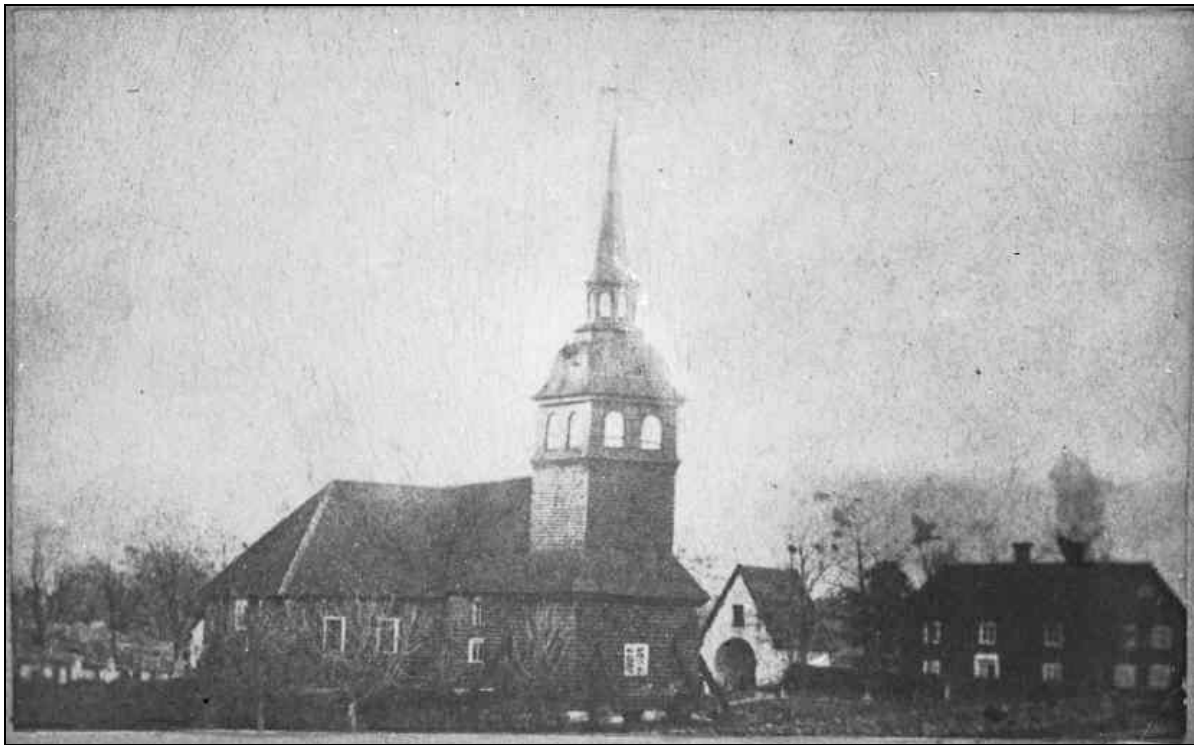
Plan över Vireda kyrka, utförd av G Wirén, 1980.

Beskrivning och historik

Socken- och kyrkomiljö

Vireda socken ligger i Jönköpings läns nordöstra del, gränsar till Gränna socken i nordväst, Adelöv i nordost, Lommaryd i sydost och Haurida socken i sydväst. Namnet Vireda omtalas första gången 1323 som "Wirydh" då kyrkoherde Folke vidimerar påven Johannes III:s bulla. Namnet kan enligt en tolkning härledas till förleden "Vi" med betydelsen "helig plats, kultplats" och efterleden "-ryd" med betydelsen "röjning". Landskapet är starkt kuperat, stenrikt och består till ca två tredjedelar av skogsmark och en tredjedel jordbruks- och betesmark. Jordbrukslägenheterna har traditionellt varit små, med undantag av Stora Hultrum och Viredaholm, den senare inte långt belägen sydost om kyrkan. Vireda kyrka med kyrkby ligger i socknens sydvästra del vid en landsvägskorsning där den norrgående landsvägen från Öresrum och Gränna möter den väst-östliga landsvägen mellan Jönköping och Tranås. Kyrkbyn består av sockenstuga, fd prästgård, kyrkstallar, enstaka bostadshus och skola. Kyrkogården ligger i direkt anslutning till kyrkan med huvudsaklig utbredning mot öster och ingång från söder utmed landsvägen.

Vireda kyrka fotograferad medan stigluckan ännu stod kvar – sålunda före år 1872 då denna revs och vägen breddades.

Historik

Kyrkobyggnaden är en av länets få medeltidskyrkor där förhållandevis en stor del av kyrkan ännu finns bevarad från den äldsta tiden. När kyrkan är uppförd är inte fastställt men dendrokronologiska undersökning pekar på 1344. Detta kan också överrensstämma med byggnadstypen som en mellanform av den romanska typen med lågt och smalt kor med högt sittande fönster och den senmedeltida salkyrkotypen där mellanvägg saknas mellan kor och långhus. Proven togs på spån från det ursprungliga korets östra och norra ytterväggar som det

---

ännu finns rester från på vinden. Långhuset med ett rakslutet kor uppfördes därför troligen i början av 1300-talet, och då som ersättning för en äldre kyrkbyggnad. Föregångarens ålder och utseende är okänt men att den funnits visar förekomsten av den romanska dopfont som bevarats och daterats till slutet av 1100-talet. Den nuvarande medeltida kyrkan kompletterades med kryssvälvd sakristia i sten norr om koret omkring år 1500 och samtidigt försågs långhuset med de nuvarande väggmålningarna. 1663 när frågan om en ny kyrkobyggnad började ta form skänktes predikstolen i ekintarsia av kyrkans patronus Per Brahe d.y. En planerad nybyggnation under denna tid kom av sig på grund av missväxtår och istället moderniserades interiören genom överkalkning av de medeltida väggmålningarna. En tillbyggnad av den medeltida kyrkan dröjde till omkring 1700 då man uppförde en korabsid och ett riktigt klocktorn i väster med direkt förbindelse till långhuset. 1755 byggs det norra tvärskeppet och kyrkan får sin första orgel. Inför orgelns installering uppförs orgelläktaren och takstolen höjs, och det är i samband med detta som de senbarocka takmålningarna tillkommer. Även begravningsvapnen i tvärskeppet tillkom under denna tid. 1823 förstörades fönstren och kyrkorummet blev då mer i linje med modernare välupplysta kyrkorum. Fönsterförstoringen fick också till följd att södra långsidan fick förstärkas med försträvningar. 1906 genomgick kyrkan en stor renovering då man rappade väggarna invändigt, målade över med jugenddekor, satte in nya bänkar och ersatte gamla dörrar med nya. En jugendinspirerad estetik ersatte flera uttryck från 1600- och 1700-talet. Spåren från renoveringen 1906 togs bort vid den senaste stora restaureringen 1938 då kyrkan återställdes i det skick den hade före 1906. Samtidigt återupptäckte man de medeltida väggmålningarna under rappningen som man återskapade. Därefter har i stort sett enbart underhållsåtgärder och konserveringsåtgärder skett.

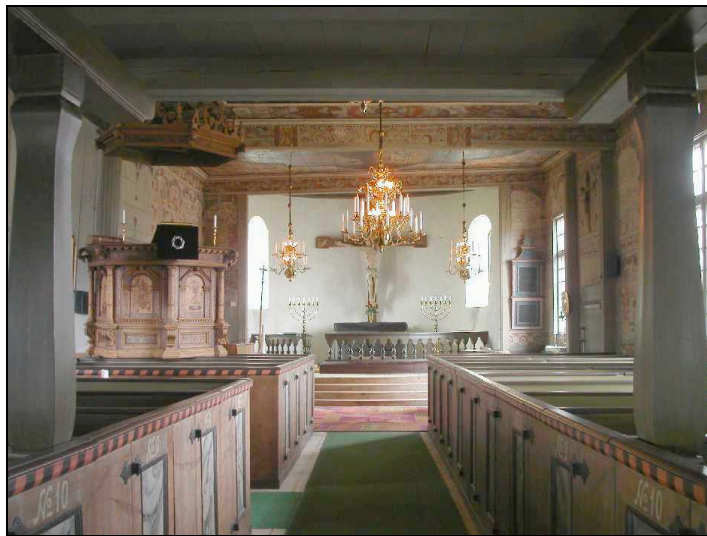
Kyrkogården sätts ut första gången på en karta 1641 (karta över Vireda prästgård och Boarp skattehemman, 1641 utförd av Peder Jonsson Duker) och synes där ha en närmast kvadratisk plan. I södra muren mot landsvägen låg fram till 1872 en stiglucka som det året revs för att bli fyllnadsmaterial till vägbygget utanför. Öster om stigluckan fanns en stega över muren för självspillingar och tjuvar som inte fick bäras in på kyrkogården genom stigluckan. Stigluckan ersattes med nuvarande grindstolpar. 1911 har kyrkogården utvidgats mot öster och sedan dess är kvartersindelning i stort sett intakt. Under 1950-talet stramades gravvårdarnas placering i kvarteren upp och rygghäckar planterades.

Kyrkobyggnaden

Stomme och exteriör. Kyrkan är en medeltida timrad salkyrka med laxade knutar, från början med rakslutet kor av full bredd i öst, nu med halvrund korabsid i sten mot öster och timrat tvärskepp i norr. I vinkeln mellan dessa en kryssvälvd sakristia. I väster ett klocktorn med huvudingång på södra sidan. Långhuset, tvärskeppet liksom klocktornet i väster är spånklädda och rödfärgade, medan sakristian och korabsiden är uppförda av gråstensmurar och vitkalkade. Äldre spån av bredare format är bevarade på norra sidan. Klocktornet kröns av en karnisformad huv med täckt lanternin och spetsig spira. Hela kyrkan vilar på en fogad gråstenssockel. Tre ingångar finns, huvudingången är på tornkroppens södra sida i vars bottenvåning vapenhuset ligger. Denna ersatte den numera igsatta men inifrån ännu synliga ursprungliga huvudportalen på södra långsidan. På södra sidan finns också en ursprunglig korenté som ännu är i bruk, och på korsarmens norra gavel finns en entré som vetter mot kyrkogården. Samtliga dörrar är från 1938. Taket är ett högre sadeltak klätt med tjärade spån. Fönstren är försedda med dubbla bågar och av två typer; i koret med blyspröjsat tonat antikglas och i långskeppet och tvärskeppet med träspröjsar. Samtliga fönster är från restaureringen 1938, målade i grått. I den norra korväggen finns en ursprunglig fönsteröppning kvar, som nu vetter mot vinden över sakristian.

Invändigt präglas kyrkan av de medeltida väggmålningarna från 1500 samt takmålningarna från 1756-57. Väggmålningarna kalkades över redan under 1600-talet och togs fram igen först vid restaureringen 1938. De skildrar olika scener ur passionshistorien, Jesus som

världshärskare, dödsynderna men även en del profana motiv. Taket har ett djupt spegelvalv med målningar från 1756-57. Takmålningarna är målade av Olof Rosenblad i Gränna och skildrar Kristi himmelsfärd, uppståndelsen, bönen Fader vår och treenigheten. Norra tvärskeppets takmålningar skildrar yttersta domen. Bänkinredningen är densamma som från 1906 års restaurering, men försågs 1938 med gavlar och dörrar som sluter bänkkvarteren, samt marmorades i rött och grått. Även altarrundeln är från 1906. Konstnärlig och hantverksmässigt hög kvalitet präglar predikstolen i ekintarsia som skänktes till kyrkan av Per Brahe d y 1663. En liknande finns i Brahekyrkan på Visingsö, utförd av en finsk mästare Jacobus från Åbo. Under koret ligger det Hammarbergska gravkoret, inrättat 1705 samtidigt som korabsiden uppfördes. Där vilar bland annat Henrik Hammarberg, mer känd som den omdiktade ”Stenbocks kurir”. Orgelläktaren som uppfördes i samband med norra tvärskeppet 1755 har elva spegelfält med marmorade speglar och överliggare, och under läktaren har en mindre läktarunderbyggnad gjorts för kapprum och tekniska utrymmen. Sakristian är kryssvälvd med kalkputsade väggar och försedd med ett tunnåbågsvalvt fönster mot öster. Vapenhuset är målat i ljusgrått och tunnåbågsvalvt. Orgeln är från 1908 av Eskil Lundén i Göteborg och renoverades 1938, men fasaden är den ursprungliga från 1755, byggd av Jonas Wistenius från Linköping.

Exteriör från sydost samt interiörbild av långhuset mot koret.

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Vireda kyrka är en av fjorton bevarade träkyrkor från medeltid i Sverige. Av de tre återstående i Jönköpings län är Vireda kyrka den som är bäst bevarad. Fram till 1700-talet var den timrade träkyrkan den vanligaste kyrkotypen i skogstrakterna men under 1700- och 1800-talet revs de allra flesta varför det fåtal som är bevarade har ett mycket stort kulturhistoriskt värde. Vireda kyrka utgör tillsammans med den gamla skolbyggnaden på andra sidan vägen ett naturligt sockencentrum vid korsningen av två landsvägar, och utgör från väster ett blickfång i kulturlandskapet.

Kyrkan präglas av dess enkla ursprungliga volym av långhus och fullbrett kor, samt tydligt avläsbara senare tillbyggnader i form av korabsid, tvärskepp mot norr och västtorn. Kyrkans medeltida karaktär är framträdande i stomme och fasadmaterial, liksom i de invändigt restaurerade väggmålningarna, men även i kyrkans plan med långhus av salkyrkotyp med ett från början rakslutet kor i fullbredd. Flera spår från kyrkans medeltida ursprung syns även i bevarade detaljer som den för prästen speciellt avsedda koringången, hagioskopet i södra fasaden för gudstjänstbesökare som ej fick delta inne i kyrkan, spåren från den ursprungliga huvudingången i västra delen på södra långsidan samt spåntäckningen med ursprunglig kontinuitet. På vinden över sakristians valv finns även bevarade delar av en ursprunglig spåntäckning av långhuset som besitter stora historiska och källdokumentära värden. Det var bland annat med hjälp av spåntäckningen här som den dendrokronologiska undersökningen kunde datera kyrkan till 1344. Tillbyggnaderna av korabsid och det ombyggda kyrktornet vittnar om ombyggnadsplaner vid 1700-talets början, som inledningsvis varit betydligt mer omfattande men som inskränktes på grund av missväxtår i slutet av 1600-talet.

Kyrkspånen både som fasad- och som taktäckningsmaterial har en mycket lång och troligen ursprunglig kontinuitet med högt autenticitetsvärde. Kyrkans konstruktion, material och enstaka detaljer är välbevarade och är autentiska källhistoriska dokument, i det värdet ligger även kunskapen om senare förändringar för att kunna tolka tidigare skeden. Alla synliga förändringar i kyrkobyggnaden är vittnesmål om olika tiders förutsättningar och viktiga för berättelsen om kyrkans historia.

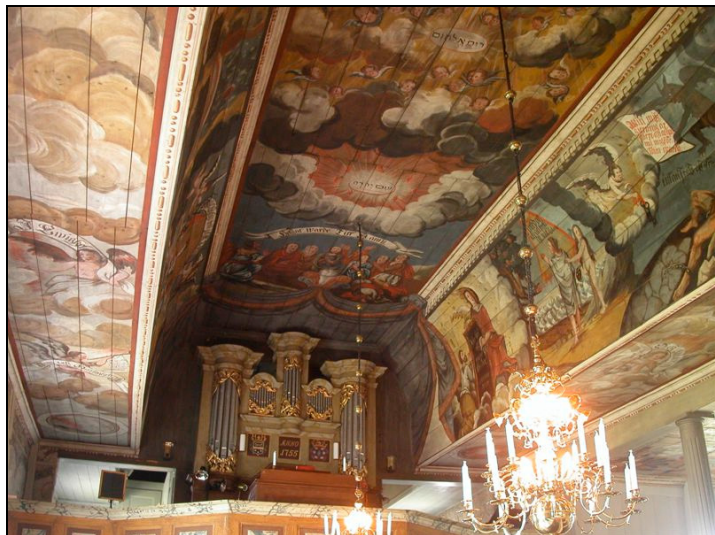
Kyrkogården har sin huvudsakliga utsträckning öster om kyrkan, med de äldsta kvarteren söder om kyrkan där också grinden finns. Kyrkogårdens främsta värde ligger i de äldsta kvarteren söder om kyrkan, enstaka gravvårdar samt tidstypiska rygghäckar som ger karaktär åt större delen av östra kyrkogården. Kvarteren söder om kyrkan har fått sin utformning efter gångarna till kyrkans

ingångar och har en lång kontinuitet, dessa inklusive den triangelformade gräsytan mellan gångarna till kyrkans bägge ingångar, hör till kyrkogårdens äldsta uttryck och har ett stort kulturhistoriskt värde.

Sammanfattning

- Kyrkan är en av 14 ännu stående medeltida träkyrkor i Sverige och är därmed även ur nationellt perspektiv omistlig för vår kunskap om byggande och kyrkohistoria från denna tid.
- Den i stora delar bevarade och ursprungliga timmerstommen med spår av senare ändringar, är det viktigaste källmaterialet för kunskap om kyrkans tidigaste historia.
- Det senmedeltida väggmåleriet har ett mycket högt kulturhistoriskt värde som ett av få bevarade väggmålningar på trä av denna ålder.
- Kyrkans invändiga karaktär präglas av tre tydligt avläsbara tids-epoker; stomme och grundplan från 1300-tal, väggmålning ifrån omkring år 1500 samt tillbyggnad och takmålningar från 1700-talet. Samtliga tillägg är representativa och värdefulla vittnesmål om förändringar från sin tid. De olika tidsepokernas tydlighet och framträdande är viktiga och värdefulla för upplevelsen av kyrkans historia.
- Fasad- och taktäckningsmaterial är en del av en obruten tradition, troligtvis sedan kyrkans ursprung. Detta har ett mycket högt kontinuitetsvärde.
- På vinden finns värdefulla spår från kyrkans ursprung, t ex det ovanliga timrade gavelröset över det ursprungliga koret och spåntäckning från 1300-talet.
- Kyrkoföremål tagna ur bruk och förvarade på vinden eller på annat ställe, har ett kulturhistoriskt värde genom sin delaktighet i kyrkans tidigare användande.

Händelsehistorik

- 1344 Äldst fastställda ålder, genom dendrokronologisk datering av spån från korets norra och östra ytterväggar. Förmodad ålder på uppförande av långhuset. (Ullén, 1983)
- 1400-talet Tillbyggnad. Långhuset förlängs åt väster vid 1400-talets slut. (Lindqvist, 1997)
- ca 1500 Tillbyggnad. Trolig tid för uppförande av sakristian och väggmålningarna. (Lindqvist 1997, Ullén 1983)
- 1663 Predikstolen skänktes av Per Brahe d y (Ullén 1983)
- 1600-talet Invändiga väggar i långhuset kalkas över (Lindqvist 1997)
- 1701-05 Halvrunt kor i sten uppförs, den gamla takstolen tas ned och ersatts av en med annorlunda takresning, spånbeklädnad utvändigt och nytt innertak. Nya bänkar. Nytt klocktorn och ingång från detta till långhuset tas upp, samtidigt sätts ingången till långhuset från söder igen. (Lindqvist 1974, Ullén 1983)
- 1755-57 Tillbyggnad i form av korsarm på norra sidan, den så kallade ”nykyrkan”, en ny orgelläktare i väster, takstolen byggs om och det nuvarande välvda innertaket tillkom och målades av Olof Rosenblad från Gränna. (Ullén 1983) Orgel av J Wistenius, 1755. (Edholm 1985)
- 1823 Förstoring av fönsteröppningar på södra långsidan, samtidigt tillkom försträvningsarna på denna sida. (Ullén 1983)
- 1851 Altarbord, altarring, bänkinredning och läktarstolar förnyas (uppmätning inför 1907 års restaurering, Axel Lindegren, JLST)
- 1906-07 Timmerväggarna kalkmålades invändigt och försågs med målad jugenddekor, kolonnerna brädfodrades och målades, nytt brädgolv lades in, nya dörrar till de tre entréerna, fönstren målades, taket tätas, ny värmeugn, läktaren boaseras och tildas, vapenhuset brädfodras,. Ny bänkinredning, ny altarring och nya dörrar. (arkitekt Axel Lindegren, Ullén 1983). Ytterdörrar målade i skarpt gult, sedan ändrat till mörkbrunt, kyrkans sockel förstärktes med betong som stålslipades och sedan tjärströks. Mellersta fönstret i koret togs upp. (JLST)
- 1923 Restaurering och konservering av predikstol. (konservator Alfred Nilsson, JLST)
- 1925 Restaurering och konservering av krucifix och målning av ”Stenbocks kurir” (konservator Alfred Nilsson, JLST)
- 1929 Upptagande av två fönster på kyrktornets södra sida i samband med ringmaskinens anordnande. (JLST)
- 1931 Ansökan om att flytta den gamla dopfunten från vapenhuset till koret. (JLST)

- 1938 Restaurering som syftade till att återställa kyrkan i det skick den hade efter 1755 års restaurering och ta bort spåren från 1907 års restaurering. De medeltida väggmålningarna togs fram bakom 1907 års rappning, bänkarna målades i grågrönt istället för den dåvarande rödbruna samt försågs med dörrar och gavlar efter de bevarade delarna från äldre bänkinredning, äldre läktarmålning togs fram, ett fönster bakom altaret murades igen. Hagioskopet togs fram i södra långhusväggen. Dörrar byttes ut, tonat antikglas sattes in i korfönstren. Sakristians golv läggs med tegel, väggarna kalkmålas. Fältstenssockeln togs fram bakom en cementöverputsning och kompletterades, utom under koret och sakristian. Underhållsmålning av trä- och putsytor. (Ullén 1983) Ansvarig arkitekt var Johannes Dahl.

Vireda kyrka, koret fotograferat någon gång före restaureringen 1938.

- 1938 Konserveringsåtgärder på takmålningarna i kor, långhus, och sidoskepp, väggmålningar i långhuset, triumfkrucifix, Hammarbergs begravningsvapen, två epitafier, en ram till fröjdevåde, tre nummertavlor, målning på duk föreställande kyrkvaktare Anders Månsson samt en förgylld pendyl. (konservator Oscar Svensson, JLST)
- 1968 Restaureringsarbeten i Hammarbergska gravkoret, bla omfogning och putsning av gråstensväggarna. (byggmästare Bertil Carlsten, JLST)
- 1979 Elektrisk bänkvärme av strålningstyp installerades (Ullén 1983).
- 1985 Tillstånd att mura igen ingången till kryptan under koret. (JLST)
- 1988 Konservering av takmålningarna (Horst Sagner, Anna Billing, JLST)
- 1992 Spånbyte (spjälkade furuspån) på absidtak, tornspira, klocktornets nedre västra takfall, sidoskeppets västra vägg, tjärstrykning av de övriga takfallen. Rengöring och falurödmålning av spänklädda väggytor. Ommålning av fönster och dörrar, ommålning av läktarbröstningarna, konservatorsarbete på tak- och väggmålningar och ny värmeanläggning installerades. (Atrio arkitekter, JLST)
- 1998 Omtjärning av nylagda spån (från 1992) på takfall och rengöring samt rödfärgning av andra spån. (JLST)

Källhänvisningar

Litteraturhänvisningar

- Allwin, J, *Beskrifning öfwer Mo samt N:a och S:a Wedbo härader i Jönköpings län*, Jönköping 1857.
- Björkman, Sten och von Sydow, Wald. (red.) *Svenska gods och gårdar, del XXV*, Uddevalla 1941.
- Edholm, Dag, *Orgelbyggare i Sverige 1600-1900 och deras verk*, Stockholm 1985.
- Hederström, Christine, *Värdefulla byggnader och miljöer i Aneby kommun*, 1994.
- Lindqvist, Gunnar, *Vireda kyrka*, Linköpings stifts kyrkoberskrivningskommitté, Vimmerby 1997.
- Ullén, Marian, *Sveriges kyrkor, Medeltida träkyrkor I*, Stockholm 1983.
- Wahlberg, Mats (red.), *Svenskt ortnamnslexikon*, Stockholm 2003.

Arkiv

- Jönköpings läns museums arkiv. (JLM)
- Länsstyrelsen i Jönköpings arkiv, med kopior ur ATA's arkiv. (JLST)
- Bredestads pastorsexpeditions arkiv. (BPA)

Tekniska och administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr: B101/03

Beställare: ..... Linköpings stift

Fastighetsägare: ..... Aneby kyrkliga samfällighet

Rapportansvarig: ..... Jonas Haas

Foto: ..... Jonas Haas

Län: ..... Jönköpings län

Kommun: ..... Aneby kommun

Socken: ..... Vireda socken

Fastighetsbeteckning: ..... Eksjö Höreda 4:1

Belägenhet: ..... Ekonomiska kartans blad Vireda 7E 4g, 1990

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv